

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

- 2.1 เอกสารที่เกี่ยวกับการสอนภาษาไทย
 - 2.1.1 แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย
 - 2.1.2 การสอนภาษาไทย
- 2.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน
 - 2.2.1 ความหมายของการอ่าน
 - 2.2.2 ลักษณะและระดับของการอ่าน
 - 2.2.3 จุดมุ่งหมายในการอ่าน
 - 2.2.4 ประโยชน์ของการอ่าน
 - 2.2.5 ความเข้าใจในการอ่าน
 - 2.2.6 ระดับความเข้าใจในการอ่าน
 - 2.2.7 ข้อเสนอแนะในการสอนเพื่อความเข้าใจ
- 2.3 เอกสารความรู้เกี่ยวกับการรู้ตน
 - 2.3.1 ความหมายของการรู้ตน
 - 2.3.2 ประเภทของการรู้ตน
 - 2.3.3 ลักษณะของการรู้ตนที่ดี
 - 2.3.4 ประโยชน์ของการรู้ตนที่มีต่อการเรียนการสอน
 - 2.3.5 หลักเกณฑ์ในการเลือกการรู้ตนในการสอน
- 2.4 เอกสารความรู้ที่เกี่ยวกับหนังสือบทเรียนเล่มเล็ก
 - 2.4.1 ความหมายของบทเรียนเล่มเล็ก
 - 2.4.2 ส่วนประกอบของหนังสือบทเรียนเล่มเล็ก
 - 2.4.3 คุณค่าของบทเรียนเล่มเล็ก
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนภาษาไทย

กรมวิชาการ(2534)ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยไว้ดังนี้

2.1.1 แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย

1. ฝึกทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนให้ถูกต้องคล่องแคล่ว โดยการฝึกทักษะแต่ละอย่างให้แม่นยำ แล้วจึงฝึกทักษะทั้ง 4 ให้สัมพันธ์กัน รวมทั้งส่งเสริมความคิดควบคู่กันไป ด้วยการกำหนดจุดประสงค์ในการสอน แม้ว่าจะกำหนดทักษะใดทักษะหนึ่งขึ้นมา เช่น ฟังแล้วจับใจความสำคัญได้ ในขั้นของการกิจกรรมการเรียนการสอนจะมีการอ่าน คือ มีคนอ่านให้ฟัง และมีการพูดเพื่อตอบคำถามแสดงความเข้าใจ นอกนั้น อาจมีการเขียนตอบคำถาม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทักษะทางภาษาจะสัมพันธ์กันตามธรรมชาติ การสอนภาษาไทยเชิงทักษะสัมพันธ์นี้จึงเป็นสิ่งที่ครูควรคำนึงถึงเป็นอย่างมาก

2. สอนให้ถูกต้องตามหลักการสอนภาษา การเรียนภาษาเป็นการเลียนแบบอย่างหนึ่ง ผู้เรียนจะต้องเรียนภาษาที่เป็นต้นแบบจากครูผู้สอน ต่อจากนั้น ผู้เรียนจะรู้จักปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงให้เป็นภาษาของตนเองจากการฝึกทักษะทางภาษาบ่อย ๆ และท้ายสุดผู้เรียนจะพัฒนาการใช้ภาษาจากความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้ได้รูปแบบการใช้ภาษาใหม่ ๆ

กระบวนการเรียนภาษาโดยทั่วไปอาจจะเริ่มต้นจากการเรียนคำก่อน ผู้เรียนจะต้องฝึกอ่านและเข้าใจความหมายของคำ รู้จักนำคำไปใช้แต่งประโยคให้ถูกต้อง ได้ใจความ จากนั้นฝึกการนำประโยคไปเรียงต่อกัน ตลอดจนส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีวิจารณญาณในการใช้ภาษา

3. ฝึกให้ผู้เรียนรู้หลักเกณฑ์ทางภาษาควบคู่ไปกับการใช้ภาษา และให้รู้วัฒนธรรมทางภาษา

4. ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ และสังเคราะห์สิ่งที่ได้ฟัง และอ่าน เพื่อฝึกความคิดการแก้ปัญหาและให้มีวิจารณญาณในการใช้ภาษา

5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้และทักษะที่ได้จากการเรียนภาษาไทยไปใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารในชีวิตประจำวัน และใช้เป็นพื้นฐานในการเรียนกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ

6. ปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาไทย โดยสอนให้เห็นคุณค่า และตระหนักในความสำคัญของภาษาไทย ทั้งในส่วนที่จำเป็นต้องใช้เพื่อการสื่อสารและในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ

7. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในความงามของภาษาเพื่อให้เกิดความจรรโลงใจโดยใช้ธรรมชาติ บทหรือแก้ว และร้อยกรอง ที่เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นมาเป็นสื่อการเรียนการสอน

8. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่านและเฝ้าหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต

9. สอดแทรกคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความมีระเบียบวินัย ความอดทน ความขยัน ความรับผิดชอบ ฯลฯ เพื่อให้การเรียนบรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตร

10. ฝึกให้ผู้เรียนเป็นคนช่างสังเกต จดจำและจดบันทึกสิ่งต่างๆ เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ทางภาษา ได้รับความรู้ความเพลิดเพลิน และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

11. นำภาษาที่ใช้ในสังคมแวดล้อมมาเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้สัมพันธ์กับการเรียนและสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

12. ให้แบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน โดยเฉพาะในเรื่องการใช้ภาษาของครูในการสอน และสื่อความในโรงเรียน

13. เน้นพัฒนาการทางภาษาของผู้เรียน ในการวัดผลประเมินผล ต้องคำนึงถึงวัย และระดับชั้นผู้เรียนในชั้นต้น ๆ จะฝึกเรื่องที่มีโครงสร้างง่าย ๆ พอชั้นสูงขึ้นจะไปยากขึ้น และซับซ้อนยิ่งขึ้นตามลำดับ ดังนั้น ขั้นตอนความสามารถของผู้เรียนจะเป็นไปตามกระบวนการที่ครูสอน เรื่องบางเรื่องสามารถเรียนได้ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมหาวิทยาลัย เช่น การรายงาน การอภิปราย การโต้เถียง ฯลฯ จึงต้องมีการวัดผลหรือประเมินผล โดยใช้เกณฑ์ที่ต่างกัน โดยคำนึงถึงพัฒนาการทางภาษาของผู้เรียนเป็นหลัก

14. ส่งเสริมให้ผู้เรียนประเมินผลการเรียนทางภาษาด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาขึ้นตามลำดับ

15. ศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องทางภาษาของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องโดยใช้วิธีการที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนใช้ภาษาได้ถูกต้อง

16. สอนซ่อมเสริมเพื่อทราบว่าผู้เรียนขาดทักษะทางภาษาด้านใดด้านหนึ่งหรือหลาย ๆ ด้านเพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุความสำเร็จในการเรียนภาษาไทย

17. การเรียนการสอนให้ผู้เรียนเรียนภาษาไทยด้วยความสนใจและสนุกสนาน โดยใช้เกมเพลงเป็นสื่อช่วย เพื่อให้ผู้เรียนชอบเรียนภาษาไทยและรักภาษาไทย

18. จัดทำหนังสือที่เหมาะสมมาให้ผู้เรียนอ่านมาก ๆ หรือส่งเสริมการอ่านหนังสือในห้องสมุดเพื่อให้ผู้เรียนอ่านคล่องและมีความรู้กว้างขวาง

2.1.2 การสอนภาษาไทย

1. การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยต้องจัดอย่างมีกระบวนการ เช่น การฝึกทักษะต่าง ๆ โดยใช้รูปแบบการสอนทักษะ การฝึกความคิดและวิจารณ์ญาณในการใช้ภาษาไทย โดยใช้รูปแบบการฝึกทักษะ กระบวนการคิดการฝึกให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม โดยใช้ทักษะ

กระบวนการกลุ่ม การส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองโดยใช้ทักษะกระบวนการพัฒนา เป็นต้น

2. วิธีสอนภาษาไทย ครูต้องรู้จักเลือกใช้วิธีสอนที่เหมาะสมในการสอนภาษาไทย โดยเลือกให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระและกิจกรรมในทักษะต่าง ๆ วิธีสอนที่ครูควรนำมาใช้ เช่น การบรรยาย การอภิปราย การสาธิต การแบ่งกลุ่มค้นคว้า การแบ่งระดมความคิด การแบ่งกลุ่มทำงาน การค้นคว้ารายบุคคล การสอนเป็นรายบุคคล การแสดงบทบาทสมมติ การใช้เกมและเพลงประกอบการสอน การใช้บทเรียนสำเร็จรูปหรือศูนย์การเรียนรู้ การใช้สถานการณ์จำลอง และการสอนเป็นคณะ ฯลฯ

3. ทักษะที่จำเป็นในการสอนภาษาไทย การสอนภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษาครูควรมีทักษะทั่วไป ได้แก่ การกระตุ้นให้คิด การใช้คำถาม การเล่าเรื่อง การบรรยาย อธิบาย และแสดงความคิดเห็น การเล่านิทาน การนำเสนอ การใช้คำแนะนำ ควบคุมและให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ การสรุปความ การทำเกมและเล่นเกมต่าง ๆ การแสดงบทบาทสมมติและให้คำแนะนำวิธีแสดง การใช้ทำทางสื่อความหมายสำหรับทักษะเฉพาะ ได้แก่ การเลือกหนังสือ การอ่านหนังสือ รู้จักแยกความรู้ ความคิดและคุณธรรมที่สอดแทรกในเนื้อเรื่องของหนังสือเรียน และหนังสือประเภทต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม การใช้ภาษาเพื่อเป็นตัวอย่าง และเพื่อชี้แนะการใช้ภาษาที่ถูกต้อง สามารถสื่อสารได้ชัดเจน ถูกต้องตามระเบียบการใช้ถ้อยคำ

4. การจัดการเรียนการสอนภาษาไทย พอสรุปเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. ทิศวิเคราะห์วิจารณ์ ให้ผู้เรียนสังเกตข้อความที่ครูสื่อสารให้ผู้เรียน แล้ววิเคราะห์และอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง ผู้รับสาร โอกาสที่ใช้ในการสื่อสารให้ถูกต้องกับกาลเทศะและบุคคล

2. กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ ให้ผู้เรียนวางแผนกำหนดวิธีการนำเสนอ เช่น การใช้ภาษาในการขู่ ขู่ ท้าทาย หรือ อุปมาอุปไมย กำหนดรูปแบบของภาษาที่จะนำเสนอและกำหนดโครงเรื่อง ประกอบด้วยบทสนทนาเนื้อเรื่อง และบทสรุป จากนั้นให้ผู้เรียนฝึกซ้อมการนำเสนอ เช่น พูดย่อใจ พูดย่อหน้ากระเจก เขียนใส่กระดาษให้คนอื่นอ่าน เป็นต้น

3. ปฏิบัติด้วยความชื่นชม ให้ผู้เรียนปฏิบัติตามแผน โดยการนำเสนอด้วย วิธีการภาษา และโครงเรื่องที่ได้กำหนดไว้ โดยครูคอยกระตุ้นและให้กำลังใจให้ผู้เรียนปฏิบัติด้วยความชื่นชม

4. ประเมินระหว่างปฏิบัติ ขณะที่ผู้เรียนนำเสนอเรื่องราวด้วยวิธีการต่างๆ อยู่ นั้น ครูคอยแนะนำให้ผู้เรียนสังเกตการนำเสนอของตนเองว่ามีข้อบกพร่องอะไร มีสาเหตุมาจากอะไรและจะมีแนวทางแก้ไขปรับปรุงอย่างไร

5. ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ เมื่อผู้เรียนได้สังเกตและประเมินการนำเสนอของตนเองจนทราบข้อบกพร่องและวิธีการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ให้ผู้เรียนปรับปรุงการนำเสนอของตนให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

6. ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภูมิใจ เมื่อผู้เรียนได้ปรับปรุงการนำเสนอของตนจนดีขึ้นแล้ว ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติซ้ำๆ จนเกิดทักษะ และให้ผู้เรียนอภิปรายถึงผลที่ได้จากการนำเสนอ นั่น เช่น ทำให้ผู้รับสารเข้าใจสารอย่างถูกต้อง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภูมิใจในตนเอง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษา ต้องมีการจัดอย่างเป็นกระบวนการเพื่อที่จะเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีการพัฒนา การเรียนภาษาของตนเองโดยใช้ทักษะกระบวนการพัฒนา นักเรียนจะใช้ภาษาติดต่อได้ถูกต้องและเหมาะสม นำความรู้ที่ได้เรียนมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ

2.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน

2.2.1 ความหมายของการอ่าน

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ดังนี้

บันลือ พฤกษ์วัน (2522) ได้แสดงทรรศนะว่า การอ่าน หมายถึง การแปลตัวอักษร (สัญลักษณ์) ออกมาเป็นคำพูด (เสียง) และมีความหมายที่ใช้สื่อความระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน (ผู้ฟัง)

ดวงเดือน แสงชัย (2530) กล่าวว่า การอ่านเป็นกระบวนการรับรู้ความหมายจากตัวอักษรซึ่งช่วยให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจความหมายของตัวอักษรที่ปรากฏ แล้วแปลความหมายออกมาเป็นความคิด จินตนาการ และความรู้สึกแล้วนำความคิดที่ได้นั้นไปใช้ประโยชน์

ประเทิน มหาจันทร์ (2530) ได้ให้ความหมายของการอ่านว่า เป็นกระบวนการในการแปลความหมายของตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ที่มีการจดบันทึกไว้ การอ่านที่แท้จริงผู้อ่านจะต้องเข้าใจความหมายของเรื่องที่อ่าน ซึ่งจะต้องอาศัยประสบการณ์เดิมเป็นพื้นฐานด้วย

สมุทรา เจริญเชาวนิญ (2530) กล่าวว่า การอ่านหมายถึง การใช้สายตาสังเกตและแยกแยะตัวหนังสือเป็น ออกเสียงได้ตรงกับคำที่อ่าน แปลความหมายของคำได้ รู้ส่วนประกอบของคำ อ่านออกเสียงเป็นประโยค อ่านทำนองเสนาะ อ่านในใจ อ่านเอาความ อ่านเพื่อความบันเทิง อ่านเพื่อแสวงหาความรู้และอ่านเพื่อวิพากษ์วิจารณ์ เป็นต้น

สมพร มั่นตะสูตร (2534) ให้ความหมายของการอ่านว่า การอ่านหมายถึง การรับรู้ความหมายจากถ้อยคำที่ตีพิมพ์หรือหนังสือ โดยผู้อ่านรับรู้ว่าผู้เขียนได้ส่งสารอะไรมายังผู้อ่าน

ทั้งในด้านความคิด ความรู้ ความหมาย ความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นว่าผู้เขียนตั้งใจจะแสดงความคิดอย่างไร มีความหมายว่าอะไร เกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง

บันลือ พฤษะวัน (2534) กล่าวว่า การอ่านแยกตามความหมายไว้หลาย ประการ คือ

1. การอ่านออก เป็นการแปลสัญลักษณ์ออกมาเป็นคำพูดโดยการออกเสียง ให้ตรงกับคำพูด
2. การอ่านได้ เป็นการใช้ความสามารถในการผสมผสานตัวอักษรออกเสียงเป็นคำประโยคแล้วสามารถเข้าใจความหมายสื่อความได้
3. อ่านเป็น เป็นการสื่อความหมายโดยโยงความคิดความรู้จากผู้เขียนถึงผู้อ่าน จากความหมายของการอ่านดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การอ่านหนังสือ การที่ผู้อ่านใช้กระบวนการคิดในการแปลสัญลักษณ์ที่ผู้เขียนใช้การผสมผสานของตัวอักษร เพื่อเป็นการสื่อสารให้ผู้เขียนและผู้อ่านมีความเข้าใจที่ตรงกัน

2.2.2 ลักษณะและระดับของการอ่าน

การอ่านเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามลำดับ นับตั้งแต่เริ่มหัดอ่านแล้วพัฒนาการขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งอ่านได้และอ่านเป็น ซึ่งจุฑามาศ สุวรรณโคธ (2519) ได้จัดลำดับขั้นของการอ่าน คือ ขั้นอ่านออก เป็นขั้นของการเริ่มหัดอ่านจนสามารถอ่านออกตามอักษรที่ปรากฏขึ้นอ่านได้คล่อง หรืออ่านแตก เป็นผลที่ได้จากการอ่านบ่อย ๆ จนชำนาญมากขึ้น และขั้นสุดท้ายคือ ขั้นอ่านเป็น เป็นขั้นที่อ่านแล้วสามารถแปลสิ่งที่อ่านมาเป็นความคิดความเข้าใจได้ และมีการอ่านคล่องแคล่วด้วย ในขั้นนี้ถือว่าเป็นขั้นสัมฤทธิ์ผลของการอ่าน เพราะสามารถแปลความหมายจากตัวอักษรออกมาเป็นความเข้าใจความรู้สึนึกคิด ประสิทธิภาพ กายักกลอน (2520) ได้แบ่งระดับของการอ่านไว้ดังนี้ คือ ระดับแรกเป็นการอ่านเพื่อความรู้ เป็นการจำได้หรือระลึกได้ ระดับที่สองอ่านเพื่อความเข้าใจ คือ อ่านแล้วสามารถตีความ สรุปความ ขอบความหรือขยายความได้ ส่วนระดับสุดท้ายคือ อ่านเพื่อวิเคราะห์ อ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณ

2.2.3 จุดมุ่งหมายในการอ่าน

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวกับการอ่านในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 ไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2534) เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการอ่านและสามารถนำไปใช้อ่านคำใหม่ ๆ ได้ มีทักษะในการอ่านในใจและอ่านออกเสียงได้ถูกต้องคล่องแคล่วรวดเร็ว สามารถจับใจความสำคัญ คิดเชิงวิจารณ์และวิเคราะห์ใจความสำคัญ ปฏิบัติตนจนเป็นนิสัยที่ดีในการอ่านและรักการอ่าน

อัมพร สุขเกษม (2520) ได้แบ่งจุดมุ่งหมายในการอ่านไว้ 3 ประการ คือ

1. อ่านเพื่อความบันเทิงใจหรือพักผ่อน
2. อ่านเพื่อความรู้ ผู้อ่านต้องมีพื้นฐานในเรื่องที่อ่านพอสมควรและต้องมีการจับใจความสำคัญของเรื่อง มีการบันทึกไว้และบางทีต้องอาศัยการท่องด้วย
3. อ่านเพื่อเสริมสร้างความคิด ผู้อ่านต้องมีความรู้ในเรื่องที่อ่านเป็นอย่างดี ค้องถามปัญหาให้ตัวเองอยู่เสมอในขณะที่อ่าน แล้วตอบปัญหาให้ตัวเอง จะเป็นการช่วยเสริมความคิดได้เป็นอย่างดี

พันธุ์ทิพา หลาบเลิศบุญ (2535) แบ่งจุดมุ่งหมายในการอ่านออกเป็น 3 ประการ คือ

1. อ่านเพื่อความรู้
2. อ่านเพื่อความคิด
3. อ่านเพื่อความบันเทิง

Harris and Sipay (อ้างถึงใน ปารอมัตต์ แสนวิเศษ, 2539) ได้แบ่งจุดมุ่งหมายในการอ่านไว้ 3 ประการ คือ

1. เพื่อพัฒนาสมรรถภาพในการอ่าน
2. เพื่อจับใจความสำคัญ
3. อ่านเพื่อความเพลิดเพลิน

Smith (อ้างถึงในสมพร วัฒนศิริ, 2538) กล่าวว่าจุดมุ่งหมายในการอ่าน คือ ให้เกิดความซาบซึ้งในการอ่าน การที่จะซาบซึ้งในการอ่านนั้นจะต้องอาศัยความเข้าใจในเรื่องที่อ่านนั้นก็คือ จะต้องอาศัยความสามารถในการอ่านที่เข้าใจ

จุดมุ่งหมายในการอ่านก็กล่าวมา พอสรุปได้ว่าการอ่านมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้อ่านสามารถได้รับประโยชน์จากการอ่านให้มากที่สุด ทั้งในด้านความรู้ ความคิด และความสนุกสนานเพลิดเพลิน

2.2.4 ประโยชน์ของการอ่าน

การอ่านมีความสำคัญต่อชีวิตอย่างยิ่ง ช่วยให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างเหมาะสม มีนักการศึกษาหลายท่านที่ให้ความสำคัญเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ในการอ่านไว้ เช่น

Ellis (1973) กล่าวว่า “การอ่านเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาเด็ก ช่วยให้เด็กมีความเข้าใจและมีชีวิตที่สมบูรณ์

จະปะนิย์ นาคทรพรพและประกาศ สีสอไฟ (2520) สรุปประโยชน์ที่ได้จากการอ่านดังนี้

1. ช่วยให้เป็นคนเรียนเก่ง เพราะเมื่ออ่านเก่งแล้วก็จะเรียนวิชาต่าง ๆ ได้ดี
2. ช่วยให้เป็นผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เมื่ออ่านเอกสารที่ให้ความรู้แล้วนำมาปรับปรุงงานของตนอยู่เสมอ
3. ช่วยให้ได้รับความบันเทิงในชีวิตมากขึ้น เพราะได้อ่านวรรณกรรมดี ๆ ที่ให้ความเพลิดเพลินในเวลาว่าง
4. ช่วยให้เป็นผู้ที่สังคมยอมรับ เพราะผู้อ่านมากจะรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดี
5. ช่วยให้เป็นคนที่น่าสนใจ เพราะผู้อ่านหนังสือมากจะมีความคิดนึกลึกซึ้งและกว้างขวาง สามารถแสดงความรู้ ความคิดเห็นดี ๆ ได้ในทุกแห่งทุกเวลา

จากข้อความที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่า การอ่านมีความสำคัญและประโยชน์มากมาย ช่วยสร้างเสริมบุคลิกภาพของคนอ่านให้เป็นคนรอบรู้ เฉลียวฉลาด ทันโลก ทันคน ประสบผลสำเร็จในชีวิต ซึ่งต้องอาศัยการอ่านเป็นบันไดก้าวไปสู่ความสำเร็จ

2.2.5 ความเข้าใจในการอ่าน

ศิริรัตน์ นิละกุลปต์ (2520) กล่าวว่าความเข้าใจในการอ่านประกอบด้วยความสามารถดังต่อไปนี้

1. เข้าใจเรื่องที่อ่านด้วยการจับใจความสำคัญของเรื่องได้
2. คาดคะเนเหตุการณ์ที่ไม่ปรากฏในเรื่องได้
3. หาจุดมุ่งหมายที่สำคัญของเรื่องที่อ่านได้
4. ลำดับความคิดให้ต่อเนื่องสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไปได้
5. ค้นหาใจความสำคัญหรือชี้ให้เห็นความคิดหลักได้

ชวาล แพร์ติกุล (2520) ได้กล่าวถึง ความหมายของความเข้าใจว่า คือ ความสามารถในการผสมแล้วขยายความรู้ ความจำ ให้ไกลออกไปจากเดิมอย่างสมเหตุสมผล ความเข้าใจเป็นสมรรถภาพทางปัญญา เป็นความสามารถของสมองที่จะคัดแปลงความรู้ให้มีรูปลักษณะใหม่ แล้วนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นที่แปลกออกไป

สมศักดิ์ บุญสาธ (2520) กล่าวว่า ความเข้าใจในสิ่งที่อ่านนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะถึงแม้ว่าจะอ่านออกเสียงได้ถูกต้องรวดเร็วเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าผู้อ่านไม่เข้าใจในสิ่งที่ตนอ่านหรือไม่สามารถจับใจความเรื่องที่ตนอ่านได้แล้ว การอ่านนั้นย่อมไม่บังเกิดผลใด ๆ

สุวิมล จันทร์ลอบ (2527) ความเข้าใจในการอ่านเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการศึกษาและประสบการณ์ต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการอ่านอย่างยิ่ง ถ้าอ่านแล้วไม่เข้าใจเรื่องที่อ่าน กล่าวได้ว่าการอ่านก็แท้จริงยังไม่เกิดขึ้น และยังทำให้เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์อีกด้วย

Krathwohl (อ้างถึงในสมพร วัฒนศิริ, 2528) กล่าวว่า ความเข้าใจเป็นพื้นฐานสำคัญของปัญญา ซึ่งสามารถแสดงออกด้วยพฤติกรรม 3 ประการ คือ ประการแรก การแปลความเรื่องราวเดิมให้เป็นคำใหม่ ภาษาใหม่ ประการที่สอง การตีความ เป็นการเก็บความเดิมมาจัดลำดับเนื้อเรื่องใหม่ เปรียบเทียบความสำคัญและความสัมพันธ์ย่อย ๆ ของเรื่องจนเป็นข้อสรุปได้ ประการที่สาม การขยายความคิดโดยอาศัยความสัมพันธ์กับสถานการณ์เดิม

Wainwright (1972) กล่าวถึงธรรมชาติของความเข้าใจในการอ่านว่า ผู้อ่านที่มีความเข้าใจในสิ่งที่ตนอ่าน จะต้องมีความสามารถในการเก็บใจความสำคัญ มีความหมายใจความและแนวคิด สรุปเรื่องและประเมินค่า สามารถเชื่อมความรู้ที่ได้กับประสบการณ์ เพื่อนำไปใช้ได้

ดังนั้น จะเห็นว่า ความเข้าใจในการอ่านก็คือ การที่ผู้อ่านอ่านแล้วสามารถจับใจความสำคัญ มีความหมาย และบอกแนวคิดของเรื่องได้ สามารถจะประเมินสิ่งที่อ่าน แสดงความเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยในเรื่องที่อ่านได้อย่างมีเหตุผล

2.2.6 ระดับความเข้าใจในการอ่าน

การจัดระดับพฤติกรรมความเข้าใจที่รู้จักกันแพร่หลายในวิชาการสอนอ่าน คือ งานของ Barrett quote in Clymer (อ้างถึงในมาลี นรสิงห์, 2538) แบ่งการอ่านเพื่อความเข้าใจเป็นทักษะสำคัญ 5 ระดับ โดยเรียงจากง่ายไปหายาก ได้แก่

1. ความเข้าใจตามตัวอักษร (Literal comprehension) ระดับนี้มุ่งเน้นการอ่านให้ได้ ความคิดและสารสนเทศ ซึ่งปรากฏอยู่อย่างชัดเจนในข้อความจุดมุ่งหมายในการอ่านหรือคำถามที่ใช้มีลักษณะดังนี้

(1) การรู้จัก (Recognition) เพื่อให้ให้นักเรียนเข้าใจแนวคิดหรือสารสนเทศที่ปรากฏชัดเจนอยู่ในข้อความ รายละเอียดของการรู้จัก ได้แก่

- รู้จักรายละเอียด
- รู้จักใจความสำคัญ
- รู้ลำดับเหตุการณ์
- รู้จักการเปรียบเทียบ
- รู้จักความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล
- รู้จักลักษณะนิสัยตัวละคร

(2) การระลึก (Recall) เพื่อให้ผู้อ่านหาคำตอบจากแนวความคิดและสารสนเทศที่เก็บไว้ในความทรงจำ โดยสารสนเทศนั้นปรากฏอยู่ในข้อความอย่างชัดเจน รายละเอียดของการระลึกเหมือนกับการรู้จักทุกประการ

2. การจัดเรียบเรียง (Reorganization) ระดับนี้มุ่งให้ผู้อ่านวิเคราะห์ สังเคราะห์ และ รวบรวมความคิดหรือสารสนเทศที่ปรากฏอย่างชัดเจนในเนื้อความ การสร้างความคิดใหม่โดยใช้ประโยชน์ของผู้แต่งโดยตรง หรืออาจแปลความจากประโยชน์ของผู้แต่ง แต่คงความหมายเดิมไว้ รายละเอียดของระดับนี้ได้แก่

- (1) การจำแนก
- (2) การสรุปความหรือเขียนโครงร่าง
- (3) การย่อเรื่อง
- (4) การวิเคราะห์

3. ความเข้าใจระดับสรุปอ้างอิงหรือลงความเห็น (Inferential Comprehension) เป็นระดับที่ผู้อ่านต้องสามารถสรุปอ้างอิงลงความเห็นได้ เมื่อใช้ความคิดและสารสนเทศที่ปรากฏในเนื้อความ ใช้สัญลักษณ์และประสบการณ์ของเขาเป็นพื้นฐานในการนึกคิด จินตนาการและตั้งสมมติฐาน โดยทั่วไปแล้วความเข้าใจระดับนี้ต้องการความคิดและจินตนาการที่กว้าง ไกลออกไปจากข้อความที่ปรากฏ รายละเอียดของการสรุปอ้างอิง ได้แก่

- (1) การสรุปอ้างอิง ถึงรายละเอียด
- (2) การสรุปอ้างอิงถึงความคิดสำคัญ
- (3) การสรุปอ้างอิงลำดับที่เกิด
- (4) การสรุปอ้างอิงการเปรียบเทียบ
- (5) การสรุปอ้างอิงถึงความสัมพันธ์ของเหตุและผล
- (6) การสรุปอ้างอิงถึงตัวละคร
- (7) การทำนายผลที่จะตามมา
- (8) การตีความการใช้ภาษาของผู้แต่ง

4. ความเข้าใจระดับประเมินค่า (Evaluation) คือ ระดับการตัดสินใจประมาณค่าโดยเปรียบเทียบความคิดที่เสนอในเรื่องราวที่อ่านกับเกณฑ์ภายนอก ซึ่งได้จากผู้เชี่ยวชาญหรืองานเขียนอื่นๆ หรือเปรียบเทียบกับเกณฑ์ภายใน ซึ่งจากประสบการณ์ ความรู้ ค่านิยม ของผู้อ่านสิ่งสำคัญของการประเมินค่า คือ จะต้องมีการตัดสินใจและเน้นคุณภาพด้านความถูกต้อง และการยอมรับได้ หรือความน่าจะเป็นของเหตุการณ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น การคิดแบบประเมินค่าอาจจะทำได้โดยการให้นักเรียนตัดสินใจในเรื่องต่อไปนี้

- (1) ตัดสินการเป็นความจริงหรือจินตนาการ
- (2) ตัดสินการเป็นข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็น

(3) คัดสินความพอใจและความถูกต้อง

(4) คัดสินความเหมาะสม

(5) คัดสินคุณค่า ความพึงพอใจ และความสามารถที่จะรับได้

5. ความเข้าใจระดับซาบซึ้ง (Appreciation) ความเข้าใจระดับนี้จะรวมเอามิติทางความเข้าใจที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดไว้ด้วยกัน เพราะเกี่ยวข้องกับผลกระทบทางจิตวิทยาและความงอกงามเนื้อหาต่อผู้อ่าน ผู้อ่านจะมีความรู้สึกทางอารมณ์และความงอกงามต่องานเขียนนั้น และจะมีปฏิกิริยาต่อคุณค่าทางจิตวิทยา และความงอกงามของงานนั้น เกิดความซาบซึ้ง รวมถึงความรู้และการแสดงออกทางอารมณ์ต่อเทคนิคการเขียน ท่วงทำนอง รูปแบบและโครงสร้าง โดยมิราลละเอียดยของความซาบซึ้งดังนี้

(1) การแสดงออกทางอารมณ์หรือความรู้สึกต่อเนื้อหา

(2) การชี้บ่งหรือเกิดความรู้สึกร่วมกับตัวละครหรือเหตุการณ์

(3) การมีปฏิกิริยาต่อการใช้ภาษาของผู้แต่ง

(4) การจินตนาการ

นอกจากนี้ยังมีผู้จัดจำพวกหรือระดับความเข้าใจในการอ่านไว้อีกหลายคนดังต่อไปนี้
Smith (อ้างถึงในมาลี นรสิงห์, 2538) ได้แบ่งระดับความเข้าใจออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. ความเข้าใจตามตัวอักษร (Literal Comprehension) ในระดับนี้ผู้อ่านไม่จำเป็นต้องใช้ทักษะการคิดแต่เป็นการระลึกเอาจากความจำ

2. การตีความ (Interpretation) ในระดับนี้ต้องใช้ทักษะการคิดประเภทต่าง ๆ เช่น การหาข้อมูลเสริมจากที่ไม่ได้มีให้ตรง ๆ การสรุปการใช้เหตุผล การเปรียบเทียบ การหาความสัมพันธ์ เป็นต้น

3. การอ่านขั้นวิจารณ์ (Critical Reading) เป็นการประเมินค่า การคัดค้านด้านคุณภาพคุณค่า ความถูกต้อง และความเป็นจริงของสิ่งที่อ่าน เป็นการอ่านที่ผู้อ่านมีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสิ่งที่อ่านโดยใช้ประสบการณ์ การอ่านขั้นนี้สามารถปลูกฝังได้ตั้งแต่เด็กเล็ก ๆ และในระดับประถมศึกษา เช่น การให้การประเมิน โฆษณา การ์ตูน บทบรรณาธิการ หัวข้อข่าว เป็นต้น

4. การอ่านอย่างสร้างสรรค์ (Creative Reading) ผู้อ่านจะคิดขยายเกินออกไปจากเนื้อหาเพื่อให้เกิดความคิดใหม่และค้นพบวิธีการแก้ปัญหาในชีวิต ถ้าครูไม่สนใจที่จะพัฒนาการอ่านขั้นนี้เป็นกรณีพิเศษก็มักจะไม่มีเกิดขึ้นได้เอง วิธีนี้จะช่วยให้ในขั้นต้น คือ การใช้วิธีสืบสาน โดยการใช้คำถามที่กระตุ้นให้นักเรียนคิดกว้างออกไปจากสิ่งที่อ่าน และฝึกให้นักเรียนถามตัวเอง

Miller (1977) ได้แบ่งระดับความเข้าใจไว้ 4 ระดับ โดยเรียงจากระดับขั้นต่ำไปหาขั้นสูง ดังนี้

1. ระดับความเข้าใจตามตัวอักษรหรือข้อเท็จจริง (Literal or Factual Comprehension) ประกอบด้วยความสามารถในการตอบคำถาม ซึ่งถามตรง ๆ ตามเรื่องราวที่อ่านรวมทั้งการหาใจความสำคัญและรายละเอียดต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ในเรื่อง ซึ่งอาจเทียบได้กับการจำแนกหมวดวัตถุ-ประสงก์ทางการศึกษาของ Bloom (1959) ขั้นความรู้และขั้นแปลความ

2. ระดับความเข้าใจแบบตีความ หรือสรุปอ้างอิงความเห็น (Interpretive or Inferential Comprehension) เป็นระดับที่ผู้อ่านต้องใช้กระบวนการคิดในการตีความสิ่งที่อ่าน การสรุปอ้างอิง การหาข้อสรุป ขยายและทำนายสิ่งที่จะเกิดตามมา ซึ่งเทียบได้กับวัตถุประสงก์ทางการศึกษาขั้นตีความ หรือขยายความ

3. ระดับความเข้าใจในการอ่านขั้นวิจารณ์หรือการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Reading) การอ่านในระดับนี้ผู้เชี่ยวชาญบางคนจัดไว้ในขั้นสูงของการตีความ ซึ่งจะดูความแตกต่างได้ยากระหว่างการตีความและการอ่านขั้นวิจารณ์ ในบางกรณีการอ่านขั้นวิจารณ์จะรวมถึงการประเมินหรือตัดสินสิ่งที่อ่านด้วยเกณฑ์ เฉพาะที่ผู้อ่านกำหนดขึ้นโดยอาศัยประสบการณ์เดิม การอ่านขั้นวิจารณ์มีความเกี่ยวข้องใกล้เคียงกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking) และเทียบได้กับวัตถุประสงก์ทางการศึกษาในระดับประเมินผล

4. ระดับการอ่านอย่างสร้างสรรค์ (Creative Reading) ถือเป็นระดับสูงสุดของกระบวนการอ่าน ซึ่งอาจเรียกได้หลายชื่อ ได้แก่ การอ่านประยุกต์ (Applied Reading) การอ่านอย่างบูรณาการ (Assimilative Reading) การอ่านอย่างสร้างสรรค์เป็นการอ่านที่สามารถนำสิ่งที่อ่านไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในชีวิตตัวเองได้ ซึ่งควรจะเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการอ่านในระดับประถมศึกษา การอ่านระดับนี้เทียบได้กับวัตถุประสงก์ทางการศึกษาในระดับการนำไปใช้ หรือการสังเคราะห์

นอกจากการแบ่งระดับการอ่านเพื่อความเข้าใจดังกล่าวแล้ว Miller ยังได้เสนอความคิดเกี่ยวกับความเหมาะสมในการสอนความเข้าใจในระดับต่าง ๆ ดังนี้

การอ่านเพื่อความเข้าใจระดับตามตัวอักษรมีความสำคัญในขั้นก่อนแรกสุดของการสอน อ่านทุกรูปแบบ แต่ควรเน้นให้น้อยลงเมื่อเด็กผ่านระดับปฐมวัยสู่ระดับกลาง (Intermediate grades)

การอ่านเพื่อความเข้าใจขั้นตีความ ควรเน้นในขั้นแรกสุดของการสอนอ่านเช่นเดียวกัน และควรเน้นให้มากขึ้นเมื่อเด็กเข้าโรงเรียนประถมศึกษา

การอ่านอย่างสร้างสรรค์ ก็ควรจะเน้นที่ขั้นแรกสุดของการอ่านเช่นเดียวกัน เด็กในโรงเรียนประถมศึกษาสามารถจะประยุกต์ความรู้และเจตคติที่ได้รับจากการอ่านไปใช้ในกิจกรรมหลายๆ อย่าง เช่น การเขียนสร้างสรรค์ การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละคร กิจกรรมทางศิลปะและกิจกรรมการสร้างสิ่งต่าง ๆ

Dallman and others (1978) ได้จำแนกพฤติกรรมความเข้าใจออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ความเข้าใจระดับข้อเท็จจริง (Reading on Factual level) หมายถึง ความเข้าใจในสารสนเทศที่กล่าวไว้ตรง ๆ ในเรื่องที่อ่าน ทักษะย่อย ได้แก่ การรู้ความหมายคำ การหาใจความสำคัญ การหารายละเอียด การอ่านเพื่อทำตามคำแนะนำ

2. ความเข้าใจระดับตีความ (Reading on the Interpretive Level) หมายถึง ความสามารถในการสรุปอ้างอิงและลงความเห็น ทักษะย่อยในขั้นนี้ได้แก่ การย่อความและการเรียบเรียง การได้มาซึ่งข้อสรุป การทำนายผลที่จะเกิดตามมา

3. ความเข้าใจระดับประเมินค่า (Reading on Evaluative Level) หมายถึง การประเมินค่าสิ่งที่อ่านโดยมิได้มุ่งจับผิด แต่ขึ้นอยู่กับการใช้ข้อมูลหรือองค์ประกอบจำนวนมากจากการอ่านมาพิจารณาอย่างใช้เหตุผล โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ในเรื่องนั้นในการตั้งเกณฑ์มาตรฐานเพื่อตัดสิน

กรมวิชาการ (2536) ได้แบ่งความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจออกเป็น 4 ประการ ดังนี้คือ

1. การอ่านและเข้าใจตามตัวหนังสือ ได้แก่ การอ่านเพื่อหาคำตอบ เพื่อหารายละเอียดของเรื่อง เพื่อหาข้อเท็จจริงจากเรื่อง เพื่อทำความเข้าใจ เป็นการอ่านที่ใช้ความจำในการอ่าน

2. การอ่านเพื่อตีความ เป็นการอ่านเพื่อการหาความคิดสำคัญของเรื่อง หาข้อสรุปของเรื่อง หาเหตุผลและผลของการแก้ปัญหา

3. การอ่านเพื่อวิเคราะห์ เป็นการอ่านเพื่อประเมินสิ่งที่อ่าน ตัดสินว่าถูกหรือผิด หรือหาคุณค่าในสิ่งที่อ่าน เป็นการอ่านเพื่อหาความแตกต่างระหว่างข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น หาข้อแตกต่างระหว่างข้อเท็จจริงกับความเพ้อฝัน หรือสามารถบอกได้ว่าข้อความใดแสดงถึงการโฆษณาชวนเชื่อ

4. การอ่านเพื่อสร้างสรรค์ เป็นการอ่านแล้วสามารถบอกแนวคิดของเรื่องได้ หาข้อคิดจากเรื่องที่อ่านได้

การจัดระดับของพฤติกรรมความเข้าใจที่กล่าวมาทุกแนวคิด ต่างก็มุ่งให้ผู้อ่านได้เข้าใจตั้งแต่ระดับข้อเท็จจริง ตีความ ประเมินค่าสิ่งที่อ่านได้ด้วยเหตุผล โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์เดิม

2.2.7 ข้อเสนอแนะในการสอนอ่านเพื่อความเข้าใจ

ทักษะความเข้าใจในการอ่าน เป็นทักษะที่ต้องอาศัยการฝึกฝนอยู่เสมอ โดยจะต้องอาศัยผู้คอยแนะนำ สนับสนุน ดูแลให้ถูกต้องตามขั้นตอนอย่างรัดกุม

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2518) เสนอว่าหากเราสามารถทดสอบความเข้าใจถึงขั้นดี ความ เราจะต้องคำนึงถึงวัยของเด็ก เพราะการคิดความต้องขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่เด็กได้รับในชีวิต เราจะต้องให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตกับเด็กให้มากพอสมควรที่จะทำให้เขาเข้าถึงหนังสือที่อ่านเสียก่อน

ส่วนการที่จะสร้างนิสัยการอ่านให้แก่เด็กนั้น จะต้องมีการฝึกฝนความพร้อมในการอ่านทีละน้อย ๆ ก่อน ดังที่รัญจวน อินทรกำแหง (2520) ให้ความคิดเห็นว่าความพร้อมของเด็กจะเกิดขึ้นได้ย่อมต้องอาศัยการจูงใจ แนะนำจากผู้ใหญ่เป็นอันมาก และต้องเป็นการจูงใจไม่ใช่การบังคับ และไม่ให้เกิดความรู้สึกอึดอัด

ในการสอนอ่านที่จะได้ผลดีนั้น ครูควรคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ประกอบอีกด้วย ดังที่ Harris (1971) ได้แนะนำว่าในการส่งเสริมให้นักเรียนรักการอ่าน ควรชักจูงให้อ่านด้วยวิธีการอันเหมาะสม คือ ในขั้นแรกควรให้นักเรียนอ่านหนังสือที่ค่อนข้างง่าย สั้นและตรงกับความสนใจ เมื่อนักเรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อการอ่านแล้ว เขาก็จะหาหนังสือมาอ่านเอง

2.3 เอกสารความรู้เกี่ยวกับการ์ตูน

2.3.1 ความหมายของการ์ตูน

Wittich และ Schuller (1973) อธิบายว่า ภาพการ์ตูนเป็นสิ่งที่จำลองความคิดของบุคคลหรือจำลองมาจากสถานการณ์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของคนทั่วไป ภาพการ์ตูนทำให้ผู้อ่านหรือผู้ดูได้เข้าใจถึงความคิด เข้าใจถึงเรื่องราวต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดความรู้สึกขบขันไปด้วย

เลิศ อานันท์นะ (2523) ได้ให้ความหมายของการ์ตูนไว้ว่า เป็นภาพสัญลักษณ์ที่เขียนขึ้นเพื่อให้ผู้ดูเกิดความรู้ ความเข้าใจได้อย่างง่าย ๆ โดยสามารถถ่ายทอดความคิดรวบยอด ทัศนคติ ตลอดจนความคิดคำนึง และจินตนาการไปสู่ผู้ดูให้เกิดการรับรู้อย่างเป็นรูปธรรมได้

วัฒนะ ภูษะวิภาต (2523) อธิบายว่า ภาพการ์ตูนเป็นภาพสนุกหรือภาพล้อเลียนที่ทำให้ผู้ดูเกิดอารมณ์ขัน ภาพเหล่านั้นอาจเป็นภาพสัญลักษณ์ หรือตัวแทนของบุคคล ความคิดหรือสถานการณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อจูงใจและให้ความคิดแก่ผู้ดู ลักษณะที่ดีของการ์ตูน คือ การแสดงให้เห็นถึงแนวคิดเดียว อาจเป็นภาพเสียดสี ล้อเลียน บางครั้งภาพเหล่านั้นเป็นความคิดฝันที่เกินจริง

ชาวเลิซ ชานาส (2521) กล่าวว่า ภาพการ์ตูนเป็นภาพที่เขียนขึ้นอย่างง่าย ๆ ไม่แสดงส่วนละเอียดเกินไป แสดงเฉพาะลักษณะเด่นของคน สัตว์ สิ่งของ เพื่อให้ผู้ดูเข้าใจความหมายและเรื่องราวได้ดีกว่าการใช้ภาษาเพียงอย่างเดียวถ้ามีคำอธิบายควรใช้คำบรรยายสั้น ๆ กระชับรัด ซึ่งจะช่วยให้อาพสมบุรณ์ขึ้น

สรุป ได้ว่า การ์ตูน คือ ภาพวาดง่าย ๆ อาจมีรูปร่างลักษณะตามธรรมชาติ ตามรูปทรงเรขาคณิต หรือรูปทรงอิสระ แต่มักมีรูปร่างเกินเลย หรือลดรายละเอียดของภาพที่ไม่จำเป็นออกไป เพื่อจุดมุ่งหมายในการบรรยายหรือการแสดงออก หรือมุ่งหวังให้เกิดความคลกขบขัน ล้อเลียน เสียดสีการเมืองและสังคมหรืออาจใช้โฆษณาประชาสัมพันธ์หรือใช้ประกอบในการเล่าเรื่องทั้งบันเทิงคดีและสารคดี

2.3.2 ประเภทของการ์ตูน

ประเภทของการ์ตูนนั้น Kinder (1959) ได้จำแนกลักษณะของการ์ตูนออกเป็น 2 ประเภท คือ การ์ตูนธรรมดา (Cartoon) และการ์ตูนเรื่อง (Comic Strips)

1. การ์ตูนธรรมดา ได้แก่ ภาพวาดสัญลักษณ์หรือภาพล้อเลียน เสียดสี บุคคล สถานที่สิ่งของ หรือเรื่องราวที่น่าสนใจทั่วไป (Shores, 1960)

2. การ์ตูนเรื่อง หมายถึง การ์ตูนธรรมดาหลายๆ ภาพ ซึ่งจัดลำดับเรื่องราวให้สัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปเป็นเรื่องราวอย่างสมบูรณ์ (Kinder, 1959)

พัน สุขเจริญ (2525) ได้แบ่งการ์ตูนออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1) การ์ตูนการเมือง (Political Cartoon) เขียนเป็นสัญลักษณ์ที่เด่น มักเน้นเกินความเป็นจริง

2) การ์ตูนเรื่อง (Comic Strips) อาจเป็นเรื่องสั้น ๆ หรือยาวแบ่งเป็นตอน ๆ ก็ได้ ในเล่มอาจเป็นเรื่องเดียวหรือหลายเรื่องก็ได้

4) ภาพยนตร์การ์ตูน ดึงดูดความสนใจผู้ดูได้ดีกว่าการผลิตการ์ตูนชนิดอื่น ๆ เพราะเป็นภาพที่เคลื่อนไหวได้ มีชีวิตชีวา บางครั้งก็เกินเลยความเป็นจริง ซึ่งก็ไม่ถือเป็นสิ่งผิด หากแต่เป็นคุณลักษณะของการ์ตูนโดยแท้

1. การ์ตูนบทบรรณาธิการ และการ์ตูนล้อเลียนการเมือง (Editorial Cartoons and Political Cartoons) เป็นการ์ตูนที่สืบเนื่องมาจากสาระสำคัญของบทบรรณาธิการ หรือเหตุการณ์ทางการเมืองที่น่าสนใจ เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความคิดเห็น อาจมีคำบรรยายหรือไม่ก็ได้

2. การ์ตูนเรื่องราวและการ์ตูนช่องเดียว (Comic Strips and Panels) มีลักษณะเป็นตัวการ์ตูนที่วาดกำหนดบุคลิกให้ อาจเป็นการ์ตูนประเภทวันต่อวันหรือวันเดียวจบ ถ้าพูดของตัวการ์ตูนจะอยู่ในวง (Ballons) ข้าง ๆ หัวผู้พูด

3. การ์ตูนตลก (Gag Cartoons) เน้นความตลกขบขันเป็นหลัก เป็นการ์ตูนช่องเดียว โดยไม่มีคำบรรยายสั้น ๆ เป็นคำพูดของการ์ตูนนั้นหรืออาจจะไม่มีคำบรรยายเลย ให้ผู้อ่านตีความจากท่าทางของตัวการ์ตูนเอง

4. การ์ตูนภาพประกอบ (Illustrative Cartoons) ไม่ค่อยมีความหมายตัวเอง มัก ประกอบกับแบบเขียนหรือโฆษณาเพื่อการสอนหรืออธิบาย

5. ภาพยนตร์การ์ตูน (Animated Cartoons) คือ การทำให้ภาพการ์ตูนมีชีวิตเคลื่อนไหวได้โดยการนำภาพการ์ตูนหลาย ๆ ภาพมาเรียงลำดับต่อเนื่องกันอย่างรวดเร็ว เป็นอากัปกริยาของตัวการ์ตูนบันทึกไว้บนแผ่นฟิล์ม ภาพยนตร์การ์ตูนขนาดสั้นจะต้องใช้ภาพวาดประมาณ 10,000-15,000 ภาพ และภาพยนตร์การ์ตูนขนาดยาวอาจต้องใช้ภาพวาดถึง 2 ล้านภาพ ใช้ จิตรกรนับร้อยคน

การ์ตูนอาจแบ่งประเภทหรือคุณสมบัติประโยชน์ในการใช้ภาพการ์ตูนได้ 7 ประเภท (กรมวิชาการ, 2534) ดังนี้ คือ

1. ภาพล้อสังคม (Gag Cartoon) มักเป็นภาพในเชิงภาพล้อ (Caricature) โดยนักเขียนการ์ตูนภาพล้อโดยเฉพาะ นิยมพิมพ์ในหนังสือและนิตยสาร

2. ภาพล้อการเมือง (Political and Editorial Cartoon) เป็นภาพล้อผู้บริหารประเทศ เน้นทางด้านการเมืองและการปกครอง โดยมีจุดมุ่งหมายกระตุ้นผู้อ่านให้เห็นในเชิงตรงกันข้ามหรือขบขัน เสียดสี เป็นต้น

3. การ์ตูนโฆษณา (Commercial Cartoon) หมายถึง การ์ตูนที่ใช้ในงานโฆษณาชวนเชื่อในสินค้าของตน ลักษณะการ์ตูนอาจเป็นรูป 2 มิติ หรือหุ่นรูปปั้นการ์ตูน 3 มิติ

4. การ์ตูนประชาสัมพันธ์ (Public Relation Cartoon) เป็นการ์ตูนในลักษณะเดียวกันกับการ์ตูนโฆษณา แตกต่างกันที่วัตถุประสงค์ว่าการ์ตูนประชาสัมพันธ์เป็นการ์ตูนที่ใช้ประดับตกแต่งเพื่อกระตุ้นในการบอกข่าวแจ้งข่าวให้ผู้อื่นได้ทราบโดยไม่ได้มุ่งหวังผลทางการค้าเหมือนการ์ตูนโฆษณา

5. การ์ตูนล้อเลียน (Caricature Cartoon) เป็นการ์ตูนที่เขียนในเชิงล้อเลียนบุคคลให้ดูตลกขบขันโดยวาดบุคลิกลักษณะเกินความเป็นจริง

6. การ์ตูนเรื่องราว (Comic Strip Cartoon) เป็นการ์ตูนที่ใช้ดำเนินเรื่องราวหรือประกอบนิยายนิทานต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นจบจบ มักมีความยาวเป็นตอน ๆ ไม่สามารถจบภายในกรอบเดียวเหมือนการ์ตูนภาพล้อ

7. ภาพการ์ตูน (Animated Cartoon) หมายถึง การทำภาพวาดการ์ตูนให้ออกมาเป็นภาพยนตร์โดยการวาดการ์ตูนลงบนแผ่นใสแล้วถ่ายเป็นภาพยนตร์ให้มีลักษณะการเคลื่อนไหวเหมือนชีวิตจริง

อาจกล่าวได้ว่าประเภทของ การ์ตูนนั้น ไม่ว่าจะเป็นการ์ตูนธรรมดา หรือการ์ตูนเรื่องก็ตาม ถ้าพิจารณาตามคตินิยมทางศิลปะของนักเขียนการ์ตูนแล้ว จะพบว่ามันมีลักษณะใหญ่ ๆ อยู่ 3 แบบ คือ

1. แบบโครงสร้าง (Machstick) เป็นภาพลายเส้นขาว-ดำง่าย ๆ มีสัดส่วนลักษณะผิดไปจากของจริง (สุวิธ, 2517) ภาพชนิดนี้ใช้เป็นภาพประกอบการสอนในฐานะเป็นสัญลักษณ์ของรูปภาพ ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันระหว่างครูกับนักเรียน ไม่ได้เน้นเรื่องความเหมือนจริง ภาพแบบนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ภาพก้านไม้ขีด” ซึ่งไม่ต้องเกี่ยวข้องกับการแสดงความตั้งใจของภาพ อาจใช้เส้นโดยเขียนลงกระดานดำเลย หรือวาดลงบนกระดาษติดหน้าชั้นให้นักเรียนดูก็ได้ (เริงลักษณ์, 2517)

แบบล้อของจริง (Cartoon Type) เป็นภาพที่เขียนบิดเบือนไปจากความเป็นจริง มักเน้นเฉพาะลักษณะเด่น ๆ หรือที่สำคัญ ๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะให้เป็นการล้อเลียน และให้เกิดอารมณ์ขบขันแก่ผู้ดู เช่น การ์ตูนของวอลท์ ดิสนีย์ ซึ่งเขียนภาพล้อหนูในการ์ตูนเรื่อง “มิกกี้เมาส์” ล้อเปิดในเรื่อง “โดนัลด์คัก” ล้อคนกับสุนัขในเรื่อง “ทรามวักกับไอ้ตูบ” เป็นต้น ในโทรทัศน์ก็มีภาพยนตร์การ์ตูนให้ได้ชมกันอยู่เสมอ เรื่องที่ได้รับความนิยมมากเรื่องหนึ่งก็ได้แก่ภาพยนตร์ชุด “ทอมกับเจอร์รี่” ซึ่งเป็นภาพล้อระหว่างหนูกับแมวสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ชมได้เป็นอย่างมาก ภาพการ์ตูนต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นการบิดเบือนไปจากความเป็นจริง ผู้สร้างได้พยายามเปลี่ยนแปลงลักษณะท่าทาง ตลอดจนรูปร่างหน้าตาและเรื่องราวให้ดูเป็นเรื่องเกินความจริงทั้งสิ้น (สมัคร, 2522)

2. แบบเลียนของจริง (Realistic Type) เป็นการเขียนภาพให้มีลักษณะใกล้เคียงความเป็นจริงในธรรมชาติ ทั้งในเรื่องสัดส่วน รูปร่าง ลักษณะท่าทางและสภาพแวดล้อม ภาพแบบนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับความจริงมาก แต่ไม่ถึงกับเป็นภาพวาดเหมือนจริง (สมัคร, 2522)

2.3.3 ลักษณะของการ์ตูนที่ดี

สุนทร เซขขึ้น (2524) กล่าวถึง ลักษณะที่ดีของการ์ตูนว่า

1. สามารถสื่อความหมายได้ถูกต้องและแจ่มชัด
2. เป็นภาพที่เข้าใจง่ายและในเวลาอันสั้น

3. ชูใจให้รู้สึกสลับตามในทางที่สร้างสรรค์

4. คำบรรยายสั้น กระชับแต่มีความหมายกว้างและลึกซึ้ง สามารถครอบคลุมเนื้อหาของภาพได้ทั้งหมด

Shores (1960) กล่าวว่า ลักษณะที่เกินจริงของการ์ตูนสามารถสร้างความสนใจของเด็กได้เป็นอย่างดี จากการศึกษาของ Burton (1955) พบว่าสาเหตุที่เด็กเกิดความสนใจและชอบอ่านหนังสือการ์ตูนนั้น เนื่องจากคุณลักษณะที่สำคัญหลายประการ คือ

1. อ่านแล้วเข้าใจง่าย บางครั้งไม่ต้องอ่านทุกตัว เพียงแต่มองดูภาพและอ่านเพิ่มเติมอีกเล็กน้อยก็สามารถเข้าใจเรื่องได้ เด็กที่อ่านหนังสือเก่งหรือไม่เก่ง ชอบและสนใจอ่านหนังสือการ์ตูน และเด็กที่ไม่เก่งมีแนวโน้มชอบอ่านมากกว่า เพราะอ่านหนังสือในชั้นเรียนไม่ทันเพื่อน

2. อ่านแล้วเข้าใจทันที เพราะเรื่องปรากฏชัดอยู่ในภาพแล้ว ไม่ต้องคิดมาก

3. เนื้อเรื่องเหมาะสมกับธรรมชาติของเด็กวัยรุ่น แม้ว่าจะมีเนื้อหาต่างกัน หนังสือภาพการ์ตูน ก็ล้วนมีแต่เรื่องตลกขบขัน ตื่นเต้น ผจญภัยและอาภัพปฏิกิริยาการเคลื่อนไหว จึงเป็นที่สนใจของเด็กมาก

วีระ พูลกลาง (2514) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่ดีของการ์ตูนไว้ดังนี้ คือ การ์ตูนที่ดีจะแสดงให้เห็นเพียงแนวความคิดเดียว อาจจะแสดงให้เห็นการเสียดสีต่าง ๆ ให้เห็นความคิดฝันที่เกินจริงของมนุษย์ ทำให้ผู้อ่านระลึกถึงสิ่งที่เป็นจริงได้จากสัญลักษณ์ของการ์ตูน และทำให้อารมณ์ขบขันแก่ผู้ดู

2.3.4 ประโยชน์ของการ์ตูนที่มีต่อการเรียนการสอน

การ์ตูนเป็นสื่อการสอนที่สำคัญอย่างหนึ่งในการช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ ดังที่บุญเหลือ ทองเอี่ยม (2520) เสนอว่า การ์ตูนเป็นสื่อช่วยกระตุ้นให้เกิดการอยากเรียน ช่วยเร้าและดึงดูดความสนใจของนักเรียน สร้างบรรยากาศในการเรียน และสามารถนำมาใช้ประกอบข้อความหรือบทเรียนต่าง ๆ ให้เข้าใจง่ายขึ้น ส่วนเลิศ อานันท์นะ (2523) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของการ์ตูนเกี่ยวกับการศึกษา คือ ช่วยเร้าความสนใจ สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน ช่วยทำให้บทเรียนง่ายต่อความเข้าใจ และช่วยพัฒนาความคิด การแสดงออก โดยสามารถที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สำหรับวิเชียร เกษประทุม (2523) กล่าวถึงหนังสือการ์ตูนว่า เป็นแรงจูงใจที่มีค่ามากและเป็นสะพานเชื่อมโยงระหว่าง “การอ่านที่สนุกสนาน” กับ “การไม่อ่าน” ดังนั้น เรามักจะประยุดคหนังสือสำหรับเด็ก เพื่อให้เด็กสนใจถึงแม้ว่าหนังสือนั้น ไม่ได้ทำในรูปหนังสือการ์ตูนหมดก็ตาม

Dale (1969) กล่าวว่า ภาพการ์ตูนสามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในหมวดวิชาต่าง ๆ เช่น สังคมศึกษา วรรณคดี ธรรมชาติวิทยา สุขศึกษา วิทยาศาสตร์ หลักภาษา ด้านวิธีการต่าง ๆ เช่น

1. ครูสะสมภาพการ์ตูนจากหนังสือพิมพ์ นิตยสารเก่าที่ทิ้งไป โดยคัดภาพการ์ตูนนั้นมาผนึกกับกระดาษแข็ง ขนาด 8.5×11 นิ้ว แล้วคัดเลือกภาพการ์ตูนที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา แบ่งออกเป็นหมวดหมู่ เช็บเป็นเล่ม ซึ่งสามารถนำไปเป็นอุปกรณ์การสอนได้

2. ครูส่งเสริมให้เด็กสะสมภาพการ์ตูนจากหนังสือพิมพ์ และนิตยสารแล้วจัดทำเป็นสมุดภาพ

3. ครูส่งเสริมให้นักเรียนวาดภาพการ์ตูนจากความนึกคิดของตนเอง แต่ละภาพมีชื่อเรื่องประกอบ การวาดภาพนั้นตอนแรกเด็กอาจจะวาดภาพได้ไม่ถูกต้อง และไม่ตรงกับความคิดของตนเองมากนัก แต่ถ้าฝึกให้เด็กได้วาดหลาย ๆ ครั้ง เด็กจะเกิดทักษะในการวาดและสามารถถ่ายทอดความรู้ ความคิดของตนเองที่อยากแสดงให้ผู้อื่นทราบด้วยภาพวาดที่เกิดจากทักษะและจินตนาการของตนได้เป็นอย่างดี ทำให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนาน มีความสุข ความพอใจและความภาคภูมิใจในความสามารถของตน

4. ครูฝึกหัดวาดภาพการ์ตูนในกระดาษขอล์กหรือในกระดาษแข็ง เพื่อใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการสอน เด็กจะเกิดความสนใจ เกิดใจบทเรียนได้เร็วขึ้นและจะจดจำได้นาน การวาดภาพการ์ตูนนั้นสามารถวาดได้ในแบบง่าย ๆ เป็นแบบสติค ฟิกเกอร์ (Stick Figure) คือ เขียนเป็นโครงร่างคร่าว ๆ ไม่มีรายละเอียดประกอบ ซึ่งสามารถเขียนได้ทั้งรูปคน รูปสัตว์ และสิ่งของ

Brown J. (1977) ยกตัวอย่างการใช้การ์ตูนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งในสหรัฐอเมริกา ดังนี้ ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษามีจุดประสงค์ต้องการที่จะให้นักเรียนได้เรียนรู้เหตุการณ์ปัจจุบัน จึงใช้วิธีการจัดมุมการ์ตูนไว้บนแผ่นป้ายสำลีนี้อีกห้องเรียน แล้วมอบหมายให้นักเรียนคัดภาพการ์ตูนจากหนังสือและวารสารมาติดไว้ที่มุมดังกล่าวพร้อมคำอธิบายภาพ เมื่อสิ้นสัปดาห์หนึ่ง ๆ นักเรียนทุกคนจะช่วยกันคัดเลือกและพิจารณาบอกการ์ตูนประจำสัปดาห์ โดยมีเกณฑ์ว่าการ์ตูนนั้นจะต้องบรรยายข่าวและเหตุการณ์ในรอบสัปดาห์ได้ดีที่สุด วิธีการนี้นับว่าเป็นวิธีการที่ส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาได้อีกวิธีหนึ่ง

2.3.5 หลักเกณฑ์ในการเลือกการ์ตูนในการสอน

Anesden (1960) เสนอหลักเกณฑ์ในการเลือกดังนี้คือ

1. ภาพที่แสดงควรเป็นภาพที่แสดงอาการเคลื่อนไหว มีชีวิตจิตใจ
 2. ควรเป็นภาพที่มีจุดสนใจที่ใหญ่และสะอาด มีความหมายง่าย ไม่มีรายละเอียดยุ่งยากซับซ้อน
 3. ภาพที่จะให้ความสนใจได้ดีกว่าภาพขาวดำ
 4. ขนาดโดยเฉลี่ยของภาพ ควรมีขนาดใหญ่ ภาพใหญ่จะได้รับความสนใจกว่าภาพเล็ก
 5. หนังสือที่มีภาพประกอบมาก มักจะได้เนื้อหามากกว่าหนังสือที่มีประกอบน้อย
 6. รูปภาพที่มีเนื้อหาตรงกับหัวข้อเรื่อง มักได้รับความสนใจมากกว่ารูปภาพที่ไม่ตรงกับหัวข้อเรื่อง โดยเฉพาะที่แสดงถึงการผจญภัยที่ตื่นเต้น จะได้รับความสนใจมากกว่า
- บันลือ พุกขวัน (2524) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดภาพการ์ตูนคือ
1. สิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึง คือ ผู้อ่าน ต้องคำนึงถึงความเข้าใจในภาพประกอบของเด็ก โดยต้องให้เหมาะสมกับวัย พัฒนาการของเด็ก ตลอดจนประสบการณ์
 2. ภาพที่แสดงต้องเป็นภาพที่ง่ายต่อการเข้าใจ เช่น จัดภาพให้กระชับ ไม่ซับซ้อน ลักษณะภาพแสดงอาการเคลื่อนไหว มีชีวิตชีวา
 3. การให้สีเป็นสิ่งจำเป็น ช่วยให้เด็กสนใจในการอ่านมากขึ้น การใช้สีตรงกับความจริง ควรใช้สีอ่อนเบาจะช่วยให้ภาพกับเรื่องราวที่กล่าวถึงผสมกลมกลืนกันดี
 4. การบรรยายภาพนั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ควรหลีกเลี่ยงข้อความที่ซ้ำกับหัวข้อเรื่อง

2.4 เอกสารความรู้ที่เกี่ยวกับบทเรียนเล่มเล็ก

2.4.1 ความหมายของบทเรียนเล่มเล็ก

หนังสือบทเรียนเล่มเล็กเป็นหนังสือสำหรับเด็ก ซึ่งครูเป็นผู้เขียนเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการอ่านและเขียน ได้มีการริเริ่มจัดทำโดยฝ่ายผลิตแบบเรียนของโครงการพัฒนาการสอนภาษาแบบมุ่งประสบการณ์ (มปภ.) ซึ่งต่อมา มีนักการศึกษาได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม เพื่อเป็นสื่อการอ่านระดับประถมศึกษา โดยมีลักษณะเป็นหนังสือขนาด 5.8 x 8.3 นิ้ว เล่มละ 5-10 หน้า จัดเนื้อหาย่อยตามจุดประสงค์ ผลิตเป็นชุด เมื่อนำไปใช้แล้ว นักเรียนชอบ สามารถใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ได้ดี (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น, ศูนย์วิชาการ, 2536) หนังสือบทเรียนเล่มเล็กนี้ได้รับการเผยแพร่การผลิต จากสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน โดยหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ให้ศูนย์ที่รับผิดชอบในแต่ละเขตการศึกษาเผยแพร่ โดยใช้ชื่อ บทเรียนเล่มเล็ก (Mini text) เป็นหนังสือขนาด 5.8 x 8.3 นิ้ว จำนวน 6-10 หน้า

2.4.2 ส่วนประกอบของหนังสือบทเรียนเล่มเล็ก

1. ปกหน้า ซึ่งประกอบด้วย ลำดับที่ของเล่ม ชื่อเรื่อง ภาพปกประกอบ ชื่อผู้เขียนเรื่อง ชื่อผู้เขียนภาพ
2. ปกหน้าด้านใน ประกอบด้วย ความคิดรวบยอด จุดประสงค์
3. คำนำ ประกอบด้วย การกล่าวถึงจุดประสงค์ในการจัดทำเพื่ออะไร ขอบเขตผู้เกี่ยวข้อง ชื่อผู้เขียน คำนำ วันเดือนปีที่เขียน
4. สารบัญ
5. เนื้อหา จะลำดับไปตามที่จัดไว้ เนื้อหาควรเริ่มต้นที่หน้าขวามือ อาจมีภาพประกอบ ทุกหน้าหรือบางหน้าตามความเหมาะสมของเนื้อหา
6. แบบฝึกหัด เป็นกรอบกิจกรรมเสริม เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่จัดไว้ และควรมีเฉลย แบบฝึกหัดไว้ด้วย
7. หนังสืออ้างอิง
8. ปกหลังด้านใน ประกอบด้วย ประวัติผู้เขียน
9. ปกหลัง ประกอบด้วย คำขวัญ คำคม หรือ กลอนที่เป็นการสนับสนุนเนื้อหาและ จุดประสงค์

2.4.3 คุณค่าของบทเรียนเล่มเล็ก

1. เสนอเนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตรและ ตรงตามความต้องการของท้องถิ่น
2. ครูมีความกระตือรือร้น ในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการเขียนทำให้มีความเข้าใจต่อเนื้อหาสาระเรียงเรียงชัดเจน พอที่จะถ่ายทอดให้ผู้อ่านได้ถูกต้อง
3. นักเรียนมีหนังสืออ่านจำนวนมากและไม่ซ้ำซาก
4. เป็นความภาคภูมิใจของผู้ผลิต
5. ไม่สิ้นเปลืองทรัพยากรมากเกินไป
6. จัดทำได้ทุกกลุ่มประสบการณ์

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ได้มีผู้วิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยใช้การ์ตูนประกอบการเรียนการสอนหลายคน และสรุปผลการวิจัยดังนี้

สุรางค์รัตน์ ณ พัทลุง (2521) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา
 สุขศึกษา ของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 โดยการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนกับการสอนแบบ
 เดิม โรงเรียนวัดพลับพลาชัย จำนวน 60 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองให้เรียน โดย
 ใช้หนังสือการ์ตูน ส่วนกลุ่มควบคุมให้เรียนกับครูตามปกติ ทั้งสองกลุ่มใช้เวลาเรียนเท่ากัน
 ผลการวิจัยปรากฏว่า หนังสือการ์ตูนที่สร้างขึ้น — มีประสิทธิภาพสูงพอที่จะนำมาใช้สอนได้
 ผู้เรียนได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของกลุ่มที่ใช้หนังสือการ์ตูนแตกต่างกับ
 สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของกลุ่มที่สอนแบบบรรยาย

ประเสริฐ (2522) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาสร้างเสริม-
 ประสพการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรม
 สามัญศึกษา ส่วน กลางในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2522 จำนวน 60 คน โดยใช้การสอนด้วย
 หนังสือการ์ตูนกับการสอนตามปกติ ผลการทดลองพบว่า กลุ่มทดลองที่เรียนด้วยหนังสือภาพ-
 การ์ตูนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนด้วยวิธีสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญ
 ทางสถิติที่ระดับ .05

พิมพ์พิมล ศรีทิพย์ (2524) ได้ทำการวิจัยโดยการสร้างหนังสือการ์ตูนประกอบบทเรียน
 เรื่อง “ประชากรศึกษา” โดยให้ทดลองกับนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำนวน 112 คน ของ
 โรงเรียนวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนที่เรียนด้วยหนังสือ
 การ์ตูนมีความรู้เพิ่มขึ้นจากความรู้ก่อนเรียน และมีความรู้มากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เรียนด้วยหนังสือ-
 การ์ตูน

วิชัย ศรีสัตย์รสนา (2526) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการใช้หนังสือแบบเรียน
 กับ หนังสือการ์ตูน พบว่านักเรียนที่อ่านหนังสือการ์ตูนมีผลการเรียนและความคงทนในการ
 เรียนรู้มากกว่านักเรียนที่อ่านหนังสือแบบเรียน

สังเขต นาคไพจิตร (2527) ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างการเรียน
 จากการ์ตูนสื่อกับการ์ตูนขาวดำ พบว่า นักเรียนที่เรียนจากหนังสือการ์ตูนสีมีผลสัมฤทธิ์ทาง
 การเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนจากหนังสือการ์ตูนขาวดำ

สมพร ศิริวัฒน์ชัยพร (2528) ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของความเข้าใจในการอ่าน
 วิชาภาษาไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการใช้และไม่ใช้หนังสือการ์ตูนประกอบ
 การสอน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ของความเข้าใจในการอ่านวิชาภาษาไทยของกลุ่มที่ใช้การ์ตูนสูงกว่า
 กลุ่มที่ไม่ใช้การ์ตูนประกอบการสอน

สุรศักดิ์ ปาเอ (2532) ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างหนังสือการ์ตูน
 ที่มีคำบรรยายและบทสนทนาเป็นตัวเรียงพิมพ์กับหนังสือการ์ตูนที่มีคำบรรยาย และบทสนทนา

เป็นตัวเขียนของ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนไม่แตกต่างกัน แต่ความสนใจที่มีต่อหนังสือการ์ตูนทั้งสองรูปแบบมีความแตกต่างกัน

กษมา แก้วก่า (2537) ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างการอ่านหนังสือที่มีภาพการ์ตูนที่เด็กรู้จักและภาพการ์ตูนที่เด็กไม่รู้จัก พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างการอ่านหนังสือที่มีภาพการ์ตูนที่เด็กรู้จักและภาพการ์ตูนที่เด็กไม่รู้จัก ไม่แตกต่างกัน แต่นักเรียนที่อ่านหนังสือที่มีภาพการ์ตูนทั้งสองรูปแบบมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าที่เรียนที่อ่านหนังสือแบบเรียนปกติและนักเรียนชอบภาพการ์ตูนที่เด็กรู้จัก (โคราเอมอน) มากกว่าภาพการ์ตูนที่เด็กไม่รู้จัก

งานวิจัยในต่างประเทศ

Jones (1974) ได้ทำการทดลอง เสนอสิ่งเร้าที่เป็นรูปภาพสิ่งเร้าที่เป็นคำ และสิ่งเร้าที่เป็นรูปภาพมีคำกำกับ โดยทำการทดลองกับเด็ก จำนวน 30 คน ซึ่งมีอายุเฉลี่ย 5 ปี 3 เดือน ให้ให้จำรูปภาพหรือคำที่ใช้เป็นคำนามทั่วไป ส่วนเวลาที่ให้ดูสิ่งเร้า 5 วินาที/ภาพ การทดสอบนี้เป็นการทดสอบความจำ โดยนำรูปภาพหรือคำที่เด็กยังไม่ได้ดูมาปะปนกับรูปภาพหรือคำที่เคยดูทุก 2-4 คำหรือรูปภาพ แล้วให้นักเรียนตอบว่าสิ่งเร้าที่ปรากฏเป็นสิ่งเร้าเก่าหรือสิ่งเร้าใหม่ ผลการทดลองปรากฏว่าคะแนนที่ตอบถูก ไม่แตกต่างกันกลุ่มที่เรียนจากสิ่งเร้าที่เป็นรูปภาพ นักเรียนจำผิดน้อยที่สุด กลุ่มที่เรียนจากสิ่งเร้าที่เป็นรูปภาพที่มีคำกำกับ นักเรียนจำผิดรองลงมา กลุ่มที่เรียนจากสิ่งเร้าที่เป็นคำ นักเรียนจำผิดมากที่สุดแสดงให้เห็นว่าสิ่งเร้าที่เป็นรูปช่วยการจำได้แม่นยำกว่า

จากงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด จะเห็นได้ว่าโดยภาพรวม หนังสือการ์ตูนมีคุณค่าต่อการเรียนการสอนและการใช้หนังสือการ์ตูนประกอบการสอนจะช่วยสร้างความสนใจของเด็กนักเรียน ทำให้บังเกิดผลดีต่อการจัดการเรียนการสอน และทำให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายตามความต้องการของหลักสูตร ผลสรุปงานวิจัยหลายเรื่องเก็บข้อมูลสามารถยืนยันได้ว่าการใช้หนังสือการ์ตูนประกอบการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าการใช้หนังสือแบบเรียนหรือการสอนแบบปกติ และเนื่องจากว่าผู้วิจัยเป็นครูสอนภาษาไทยเห็นว่าน่านำเอาสื่อประเภทการ์ตูนที่มีผลดีต่อการเรียนการสอนดังกล่าวมาใช้เป็นสื่อ จึงได้คัดแปลงเนื้อเรื่องในหนังสือในหนังสือเรียนภาษาไทย เป็นหนังสือการ์ตูนใช้ทดลองกับนักเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 4